

FILOZOFICKÁ FAKULTA
Univerzita Karlova

Zápis o obhajobě disertační práce

Akademický rok: 2022/2023

Jméno a příjmení studenta: Mgr. Irena Fuková
Identifikační číslo studenta: 39353710

Typ studijního programu: doktorský
Studijní program: Filologie
Studijní obor: Český jazyk
ID studia: 472335

Název práce: Adjektiva tvořená od infinitivního/minulého slovesného kmene příponou -c(i) v češtině staré a v češtině doby střední
Pracoviště práce: Ústav českého jazyka a teorie komunikace (21-UCJTK)
Jazyk práce: čeština
Jazyk obhajoby: čeština
Školitel: doc. Mgr. Robert Adam, Ph.D.
Oponent(i): doc. PhDr. Klára Osolsobě, Ph.D.

doc. PhDr. Karel Komárek, Ph.D.

Datum obhajoby: 15.09.2023   **Místo obhajoby:** Praha
Termín: řádný

Průběh obhajoby: 10.01 Předseda komise prof. Mareš zahájil obhajobu, představil sebe a přítomné členy komise a přítomné oponenty. Přítomným pak představil studentku.
10:03 Školitel doc. Adam seznámil přítomné stručně s odbornou činností studentky a dále se svým hodnocením studentčina studia a její disertační práce, které uvedl ve svém písemném vyjádření. Zmínil, že I. Fuková je dlouhodobě zaměstnaná na ÚJČ AV ČR, státní doktorskou zkoušku složila v lednu 2019, zúčastnila se mezinárodních konferencí, publikovala řadu článků v mezinárodních i českých časopisech, vyučovala volitelný seminář na FF UK. Předloženou disertační práci klasifikuje předběžně jako prospěla.
10:07 Studentka s využitím prezentace seznámila přítomné s tezemi své disertační práce. Představila téma práce, tj. „Adjektiva tvořená od infinitivního/minulého slovesného kmene příponou -c(i) v češtině staré a v češtině doby střední“. Obhajovaná práce zkoumá adjektiva v historické češtině tvořená příponou -c(i), která v současnosti vyjadřují převážně účelový význam. Zdůrazňuje, že se jedná o dosud nedostatečně zpracované téma, a přibližuje problematiku zkoumání tohoto adjektivního typu. V teoretické části práce jsou vytčeny segmenty historické slovní zásoby relevantní pro zkoumání těchto adjektiv a shrnuty dosavadní poznatky o adjektivech s příponou -c(i). Jádrem práce spočívá v analýze těchto adjektiv z hlediska jejich vývoje, významu, formy a vztahu k jiným deverbálním adjektivům (primárně těm, které rovněž nesou účelový význam), zejména participiálním adjektivům. Zvláštní pozornost je věnována problematice formální nejednoznačnosti některých těchto adjektiv a

jejich potenciálnímu splývání s jinými typy adjektiv. Pro analýzu byly využity staročeské slovníky (ESSC, StčS, MSS, GbSlov), lístkové kartotéky StčS a GbSlov a databáze (Staročeská textová banka); pro středněčeské období Lexikální databáze humanistické a barokní češtiny.

10:18 Oponentka doc. Osolsobě seznámila přítomné s hlavními body svého posudku a se závěrem, že doporučuje předloženou disertační práci k obhajobě. Položila studentce tyto otázky:

1) Na s. 162 je kapitola Průnik s desubstantivy se zakončením -áč(i)/-áč(i). V textu se mi nepodařilo zjistit, o jaký průnik se zakončením -áč(i)/-áč(i) jde, protože text pojednává o konverzi/transflexi od činitelský jmen tvořených různými sufisy, jejichž souhláskový komponent (k, c, č)+í dává zakončení -č(i) nikoli -áč(i)/-áč(i). Prosím o objasnění.

2) Na s. 167 v kapitole Adjektiva odvozená od inf./min. kmene sloves vzoru krýti uvádíte doklady adjektiv bitcí a bitčí, které interpretujete jako grafické varianty. Při derivaci sufisy připojovanými za otevřený kořen (nikoli kmen) se mezi sufix a kořen vkládá v ně.

konzonantický konekt (bi-t-k(a), kry-t-k(a), ry-t-ec). V případě, že jde o derivaci od kmene, konekt se nevkládá: rý-č, bi-č, my-č-k(a), podobně se konekt nevkládá ani u účelových adjektiv bicí, mycí, krycí, ... Jak byste se stavěla k interpretaci adjektiv bitcí/bitčí jako adjektiv vzniklých konverzí/transflexí od činitelského jména bi-t-ec (je doloženo v ESSC)?

3) Chtěla bych vysvětlit násl. nedorozumění: na s. 167 v kapitole 3.6.4.1.4 Adjektiva odvozená od inf./min. kmene sloves vzoru krýti se pak uvádí, že ve střč. období ke kolísání kvantity u adjektiv na -c(i) již nedochází a lze je považovat za deriváty od infinitivního kmene, v nichž „nedochází ke krácení kořenné samohlásky“.

10:24 Oponent doc. Komárek seznámil přítomné s hlavními body svého posudku (oponent zároveň vyzdvihl, že by v publikované práci ocenil rejstřík nebo seznam zkoumaných tvarů) a se závěrem, že doporučuje předloženou disertační práci k obhajobě. Položil studentce tyto otázky:

1) Pokud uvádíte slovní zásobu zpracovanou ve slovnících a kartotékách jako základní východisko a zároveň zmiňujete nedostatky v zachycení participiálních adjektiv (jelikož slovníky se na tyto typy většinou nezaměřují), nemyslíte si, že by v budoucnosti, pokud bude vaše práce publikována, měly být excerpovány přímo souvislé texty, zejména pokud jsou dostupné v elektronické formě?

2) V souvislosti s Vaším zkoumáním slovesných adjektiv se sufisem -ací místo -ající, zejména s ohledem na vzory „dělati“ a „tesati“, jste zmiňovala některé adjektiva jako ojedinělá a uváděla různé možné interpretace. Vzhledem k omezenému počtu dokladů a jejich datování do konkrétního období, neměla byste zvážit rezignaci na čistě slovesný význam forem na -ací místo -ající, ačkoli uznávám relevanci zmínek o jeho indiciích?

3) Odráží některé pasáže práce začátek kolísání mezi vzory, zejména „trpí“ a „sází“, jak ukazují příklady „slušiecí“ a „voniecí“, když standardní forma by měla být „slušejúc“ a „vonějúč“?

10:15 Studentka reagovala na posudek oponenta doc. Komárka a jeho otázky.

1) Ve své práci studentka vytvořila databázi lexikálních jednotek na základě historických slovníků. Získala doklady nejen ze slovníků a slovníkových kartoték, ale také ze StčTB (Staročeské textové banky), jak v práci uvádí. V bance nejsou ještě lemmatizována adjektiva, našla ale některá dosud neregistrovaná slova tím, že důsledně nahrazovala předpony sledovaných adjektiv zástupnými znaky. Zaměřila se především na adjektiva s příponou -c(i) s účelovým významem.

V rámci svého výzkumu objevila především doklady adjektiv kategorie transpoziční ze StčTB. Neobjevila žádné dosud stč. neznámé adjektivum s příponou -cí. Všimla si však, že od uzavření jejího exerpce byly do StčTB přidány nové texty (např. žaltáře).

Její práce měla za cíl co nejuplněnější popis stč. slovní zásoby. Navzdory tomu, že se soustředila převážně na gramatické jevy, poukázala na to, že existuje zřejmě vyšší počet nt-ových adjektiv s dějovým významem.

Její excerpce obsahovala více než 1100 lexikálních jednotek, z nichž každá byla podložena alespoň jedním dokladem, někdy však i desítkami, jejichž významy bylo třeba jednotlivě posoudit. Myslí si, že tato excerpce je dostatečně rozsáhlá pro věrohodné údaje. Materiál pro střední český jazyk získala hlavně z LDHBC (tj. přípravné excerpce pro středněčeský slovník), a excerpovala i část Rohnova slovníku, který obsahuje technické termíny. Nicméně další excerpce z tohoto slovníku by byla neefektivní, protože mnohé doklady byly opakovány.

Celkově byla její excerpce zaměřena na účelová adjektiva a obsahovala více než 1300 lexikálních jednotek.

2) Studentka uvedla, že formy, o kterých mluvila, mají většinou dějový význam, a to jak aktivní, tak pasivní. Ve svém textu poznamenala možnost považovat je za nesprávně zapsaná participiální adjektiva, ale vzhledem k jejich nezanedbatelnému počtu a různým pramenům neviděla důvod k emendaci. Upozornila na to, že historické slovníky tyto formy také neemendují, zpracovávají je jako adjektiva zakončená na -ací. Kromě těchto forem identifikovala i šest derivátů s dějovým významem. Byla si vědoma různých interpretací staročeských derivátů s příponou -c(i). Její základní předpoklad byl, že formant -c(i) vychází z formantů nt-ového participia a tyto doklady mohou svědčit o jeho významové neustálenosti.

3) Studentka uvedla, že adjektiva uvedeného typu označuje za neparadigmatická participiální adj. v předchozí, nadřazené kapitole. Odpověděla, že se domnívá, že doklady na neparadigmatická participiální adjektiva příslušecí, slušecí a voniecí mohou sloužit jako nepřímé důkazy možného kolísání. Dodala, že průkaznější by byly slovesné tvary, ideálně neparticipiální.

10:38 Studentka reagovala na posudek oponentky doc. Osolsobě a její otázky.

1) Studentka odpověděla, že ve své práci striktně rozlišuje mezi pojmy „zakončení“ a „sufix“. Uvedla, že zkoumá adjektiva s formantem -c(i) odvozených od sloves 5. a 6. infinitivní třídy, která nejsou vždy formálně jednoznačná a mohou být konverzními deriváty odvozena z různých zdrojů, zejména z činitelských jmen s k-ovou příponou. Připomněla, že rozdíl mezi fonémy c a č někdy ve středověkých textech není zřetelný a tato kapitola se věnuje vytčení sporných slov z uvedené skupiny.

2) Studentka odpověděla, že v textu rozlišuje mezi adjektivy bitcí a bitčí. Bitcí chápe jako morfologickou variantu adjektiva bicí, ale také připouští možnost grafické varianty, a to v závislosti na Porákové vymezení. Na druhou stranu, bitčí interpretuje jako částečně synonymní s bicí/bitcí. Nepovažuje však adjektivum bitcí za odvozené od substantiva bitec kvůli pravidelné alternaci c-č a zdůraznila důsledné rozlišování fonémů c a č ve středněčeských tiscích.

3) Studentka odpověděla, že její formulace v daném místě nebyla zřejmě dostatečně jednoznačná. Vysvětlila, že v textu neuvádí absence kolísání kvantity u adjektiv na -c(i) ve středněčeském období, ke kolísání dochází. Místo toho se zaměřuje na neschopnost jasně odlišit adjektiva picí a bicí od původních participiálních adjektiv picí a bicí. Navíc připustila možnost kolísání kvantity kořenné samohlásky u derivátů od infinitivního kmene ve středněčeském období.

10:42 Oponenti vyjádřili spokojenost s odpověďmi studentky.

10:43 Předseda komise zahájil diskusi.

V diskusi vystoupili:

Doc. Osolsobě se zeptala na stč. textovou banku: budou interpretace studentky přidány do lemmatizace adjektiv?

Dr. Pergler se vyjádřil, že lemmatizaci adjektiv se věnuje dr. Stluka, přičemž doc. Osolobě se vyjádřila, že by zjištění studentky mohla vést k řešení desambiguace.

Prof. Giger poděkoval za velmi zajímavou prezentaci a práci a doplnil, že k rozlišení participiálních adjektiv od účelových vztahových adjektiv na příponu -cí často pomůže primárně syntax. Zmiňuje situaci adjektiv v ruštině a hovoří zde o problematice vztahových adjektiv, a zmiňuje, že by bylo možné vztáhnout zkoumání tohoto jevu ke zkoumání adjektiv v češtině.

Dr. Dittmann se ptá, zda se tomuto jevu věnují starší gramatiky. Studentka odpovídá, že gramatiky řešily jen participia a participiální adjektiva; docházelo zde ke krácení, což dále prohloubilo problém splývání těchto typů adjektiv. Zároveň zmiňuje, že mohlo mít vliv, že rostl počet účelových participiálních adjektiv.

Dr. Dittmann se dále ptá na situaci v nářečí. Studentka odpovídá, že nářeční situace byla mimo záběr její práce.

Doc. Rejzek se zeptal ohledně přípony genezi -cí, zda byla extrahována z participií; studentka odpovídá, že tak to tvrdí Gebauer, ale že musela existovat zvláště účelová a participiální adjektiva, třebaže situace je v tomto ohledu nejistá.

10:50 Předseda komise ukončil samotnou obhajobu a komise zahájila neveřejné zasedání o klasifikaci obhajoby disertační práce.

Klasifikace obhajoby:	prospěl/a (P)	
Předseda komise:	prof. PhDr. Petr Mareš, CSc.	.....
Členové komise:	PD Dr. phil. Markus Giger, mimořádný profesor Univerzity Karlovy	.....
	doc. PhDr. Jiří Rejzek, Ph.D.	.....
	PhDr. Robert Dittmann, Ph.D.	.....
	doc. PhDr. PaedDr. Miloslav Vondráček, Ph.D.	.....